

Gönüllü Arama Kurtarma Ekiplerinin Orman Yangınlarındaki Tahliye Deneyimleri: 2021 Akdeniz Orman Yangınları

Musab Süleyman Köçer¹, Ramazan Aslan²

Öz

Tüm dünyada küresel iklim değişikliğinin de etkisiyle, sıklığı ve büyüklüğü artan orman yangınları her geçen gün daha fazla insan için risk oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye açısından bu riskin ciddi bir afete dönüştüğü 2021 yılındaki orman yangınları ilk olarak 28 Temmuz'da Antalya/Manavgat'ta başlayıp birçok şehirde aynı anda devam ederek yaklaşık 15 gün kadar sürmüştür. Orman Genel Müdürlüğü'nün yayımlanmış olduğu resmi istatistiklere göre bu yangınlar, yaklaşık 140 bin hektar alanın yanması ile son 33 yılın (1988-2021) en büyük afeti olarak nitelendirilir. Bu önemle mevcut çalışma; yönetim, müdahale ve organizasyon çalışmaları açısından dönüm noktası niteliğindeki 2021 yılı orman yangınlarının kümülatif açıdan değerlendirilmesini içerir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Katılımcılar ölçüt ve kartopu örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Ölçüt olarak, "Yangınlarda müdahale ve tahliye faaliyetlerine katılmış gönüllü arama kurtarma personeli olmak" alınmıştır. Elde edilen veriler Maxqda 2022 yazılımı ile tematik analize tabi tutulmuştur. Görüşmeler neticesinde orman yangınlarında tahliye faaliyetlerinin başarısının tahliye edilecek bireylerin mekânsal bağlılıkları, kurumlara güvensizlikleri ve ekonomik kaygıları gibi etkenlerden olumsuz etkilendiği saptanmıştır. Diğer bulgu ise yangın ve tahliye faaliyetlerinin arama kurtarma gönüllüleri üzerindeki etkileridir. Gönüllüler bu süreçte yaşamı tehdit edici tehlikeler ile karşılaşmış ve psikolojik olarak travmatik olaylara maruz kalmışlardır.

Biz orada mini bir 17 Ağustos depremi yaşadık. Son cümlem de bu olsun!" (K4).

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Gönüllüleri, Akdeniz, Orman Yangını, Tahliye

Evacuation Experiences of Volunteer Search and Rescue Teams in Forest Fires: 2021 Mediterranean Forest Fires

Abstract

With the impact of global climate change around the world, forest fires are becoming more frequent and severe, posing an increasing risk for people. Especially for Turkey, the forest fires in 2021 turned into a serious disaster. They started in Manavgat, Antalya on July 28th and continued in many cities simultaneously for about 15 days. According to official statistics published by the General Directorate of Forestry, these fires are considered the biggest crisis in the last 33 years (1988-2021), with approximately 140,000 hectares of land burned. This study is a cumulative evaluation of the 2021 forest fires in terms of management, intervention, and organizational work, which is a turning point. The phenomenological design was used as a qualitative research method in the study. Participants were selected using the criterion and snowball sampling techniques. The criterion was "volunteer search and rescue personnel who participated

¹ Araştırma Görevlisi, Ardahan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Ardahan
İlgili yazar e-posta/Corresponding author e-mail: musabsuleymankocer@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9286-5519

² Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Ardahan
e-posta/ e-mail: ramazanaslan@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5602-6379

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Köçer, M.S. ve Aslan, R., (2023). Gönüllü Arama Kurtarma Ekiplerinin Orman Yangınlarındaki Tahliye Deneyimleri: 2021 Akdeniz Orman Yangınları. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 829-851.

in intervention and evacuation activities during fires." The data obtained were analyzed thematically with the Maxqda 2022 software. As a result of the interviews, it was determined that the success of evacuation activities during forest fires was negatively affected by factors such as the spatial affiliations of individuals to be evacuated, their distrust of institutions, and economic concerns. Another finding was the effects of fires and evacuation activities on search and rescue volunteers. Volunteers encountered life-threatening dangers during this process and were exposed to psychologically traumatic events.

We experienced a mini earthquake of 17 August there. Let this be my last sentence!" (K4).

Keywords: Disaster, Disaster Volunteers, Evacuation, Forest Fire, Mediterranean

1. GİRİŞ

Afetler bir topluluğun veya toplumun işleyişini ciddi şekilde etkileyen; ekonomik, çevresel, maddesel ve insani kayıpları içeren; etkilenen topluluğun veya toplumun kendi kaynaklarını kullanarak baş edebilme kapasitesinin yetersiz olduğu kesintilerdir (URL 3; Public Safety Canada, 2017; United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR], 2022). Afetler genel kabul gören tanımlamalara göre doğa ve insan kaynaklı afetler olarak ikiye ayrılmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2003; Twigg, 2015). Bunların yanı sıra hem doğal hem de insan kaynaklı afetlerin bir arada olduğu karmaşık/hibrit afetler şeklinde isimlendirilen ve orman yangınlarının da bu başlık altında değerlendirilmesi uygun görülen başka bir sınıflandırılma yapılmıştır (Işık ve diğerleri, 2013; Moritz ve diğerleri, 2014; Shaluf, 2007). Orman yangınları hem kırsal hem de kentsel alanları etkileyebilen büyük, kontrolsüz ve potansiyel olarak yıkıcı etkileri olan küresel çapta ciddi çevresel kayıplar doğuran afetlerdir (Liu, Stanturf ve Goodrick, 2010; URL 3). Bu yangınlar çok sayıda ülkede bireysel haneler ve diğer tüm topluluklar için önemli risk unsurudur (Jim McLennan, Ryan, Bearman ve Toh, 2019).

Yangın, rüzgâr tarafından közler ve kıvılcımlar taşıdığı hızla yayılabilir, yön değiştirebilir ve hatta uzun mesafelere sıçrayabilir. Bunlara bir dizi doğal neden (yıldırım, küresel ısınma gibi) veya insan dikkatsizliği (sigara izmariti) neden olur (URL 3). Dünya, 1990 yılından bugüne kadar yaklaşık 178 milyon hektar orman alanını kaybetmiştir (United Nations [UN], 2020). Kaynaklara erişim, artan ve çeşitlenen nüfus, aşırı hava olayları dahil olmak üzere iklim değişikliğinin etkileri ile beraber orman yangınlarının yarattığı kayıp miktarının, gelecek yıllarda katlanarak artması muhtemeldir (McNamee vd., 2019). Günümüzdeki gelişmiş yangın müdahale teknolojisine rağmen önemli sayıda insan yangınlar sebebiyle ciddi yaralanmalara ve ölüme maruz kalmaktadır (Jim McLennan vd., 2019).

Birleşmiş Milletler "Küresel Orman Kaynakları Değerlendirme" raporuna göre dünyada her yıl yaklaşık 10 milyon hektar orman yok olmaktadır. Bu her yıl Portekiz büyüklüğünde bir alana tekabül etmektedir ([UN], 2020). Türkiye'de ise sadece 2021 yılında orman yangınları sebebiyle 139.503 hektar alan yok olmuştur. Bu yangınların 60 bin hektar olan kısmı Antalya; 50 bini ise Muğla'da meydana gelmiştir. Diğer önemli kayıplar ise Mersin, Adana, Osmaniye ve Tunceli illerinde meydana gelmiştir. Kümülatif olarak bakıldığında yanan ormanların %90'ından fazlası Akdeniz Bölgesi'nde yer almaktadır (URL 1). Paralel olarak, Türkiye'deki ormanların büyük bir kısmında da Akdeniz iklim koşulları yaşanmaktadır ve bu coğrafyada orman yangınlarının meydana gelme olasılığı yüksektir (Liu vd., 2010; Mol, 1993).

Tahliye, tehlikeli bir olayın meydana gelmesinden önce, meydana geldiği esnada veya sonrasında insanları ve varlıkları korumak için geçici olarak daha güvenli yerlere taşımak olarak tanımlanır (URL 2). Afetlerde özellikle tahliyeler gerçekleştiğinde kaçma talebini anlamak, olayın verimli yönetimi için kritik öneme sahiptir. Kriz anında olağan aktivite ve kaçış modeli tamamen bozulabilir ve tamamen farklı hususlar öncelik kazanabilir (Toledo, Marom, Grimberg ve Bekhor,

2018). Orman yangınlarında tahliye çok önemlidir. Çünkü yangın bir kez başladıktan sonra; hareket ve yoğunluğundan, rüzgâr hızı ve yönünden, sıcaklık ve nemden, topoğrafya ve bitki örtüsünden büyük ölçüde etkilenir ve bu nedenle yangınlar hızla yön değiştirebilir (Taylor ve Freeman, 2010).

Orman yangınlarında yakın bir tehditle karşı karşıya kalan afetzedeler kendilerini korumak için üç seçeneğe sahiptirler; mülkü aktif olarak savunarak tehlide karşı koymak, tehlide yerinde korunarak katlanmak veya tahliye ederek tehditten kaçınmaktır (McCaffrey, Wilson ve Konar, 2018). Vaka çalışmaları incelendiğinde tehlide karşı koyan afetzedelerin erken uyarı ve devlet tarafından yapılan resmi uyarılara rağmen mülklerinden ayrılmayıp mücadele etmeleri, spesifik olarak bir bölgesellik duygusu ve kişisel koruma iç güdüsü gibi bir çok sebepten kaynaklanmaktadır Bu tutum “kal ve savun” davranışı olarak tanımlanmıştır (Lindell ve Perry, 2012; J. McLennan, Elliott, Omodei ve Whittaker, 2013). Tehlide yerinde korunarak katlanmak kararında ise genellikle bireyler belirsiz durumu anlamlandırmaya çalışmak ve ardından en uygun yanıtı belirlemek için tehdit hakkında bilgi aradıkları görülmektedir. Bu tutum ise “bekle ve gör” davranışıdır (Jim McLennan, Paton ve Wright, 2015; Tierney, 2009). Diğer karar ise uyarıları dikkate alarak ya da kişisel gözlemleriyle tahliye etme kararıdır. Bu tutum ise “erken ayrıl” davranışı olarak tanımlanmaktadır (Kuligowski, 2021; McCaffrey ve Rhodes, 2009).

Dünyanın birçok ülkesinde tahliyeler, hükümet yetkilileri tarafından orman yangınları sırasında hayatları korumak için kullanılır. Tahliye kararı alındıktan sonra çoğunluk bu karara uyararak bölgeyi terk etme eğilimindedir (McGee, Nation ve Christianson, 2019). Ancak bazı çalışmalar, kayda değer miktarda kişinin tahliye direnç gösterdiğini ortaya koymuştur (McCaffrey vd., 2018; Mozumder, Raheem, Talberth ve Berrens, 2008). Bu sebeple katılımcıların orman yangınlarındaki tahliye davranışlarını çözümlenmek ve dirençliliğin sebebini öğrenmek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır (Kuligowski, 2021; McCaffrey vd., 2018; McNamee vd., 2019; Toledo vd., 2018). Genel anlamda mülkü koruma, evdeki eşyaları ve hayvanları koruma, bakıma muhtaç yaşlıları ve engellileri koruma ve cinsiyete göre ebeveyn olma sebebiyle içgüdüsel koruma tahliye gösterilen dirençler arasında sayılabilir (McGee vd., 2019; Mutch, Rogers, Stephens ve Gill, 2011; Scharbach ve Waldram, 2016).

Tek bir kişi veya hükümet, afetleri verimli bir şekilde yönetemeyebilir. Bu nedenle, tüm paydaşların çabaları çok önemlidir. Bu bağlamda, afet yönetimi alanında gönüllü kuruluşlardan elde edilebilecek faydaların en üst düzeye çıkarılması gerekmektedir (Jung ve Ha, 2021). Genel olarak gönüllüler, hizmetleri karşılığında ücret almadan belirli alanlarda (örn. afetlerde) çalışan kişilerdir (Roth, 2015). Türkiye’de afetler bağlamında gönüllülük hizmetleri AFAD tarafından organize edilir. Kişiler bu hizmetlerde görev almak için AFAD’ın gönüllüsü olarak verilen eğitimleri alarak aktif göreve katılabilir ve yahut aracı bir STK’ya üye olarak yine AFAD çatısı altında çalışmalarını sürdürebilir. Bu çalışmada, en az bir STK bünyesinde gönüllülük faaliyetlerini yürüten katılımcılar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, Türkiye için önemli kayıplar doğuran 2021 yılı Akdeniz orman yangınlarında yaşanan tahliye zorluklarının, olay yerinde doğrudan çalışan gönüllü arama kurtarma ekip üyelerinden alınan birincil verilerle incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı gönüllü deneyimlerine göre mevcut yangına müdahale ve tahliye literatürüne katkıda bulunmaktır. Çalışmaya rehberlik eden araştırma soruları şu şekildedir;

1. Gönüllü arama kurtarma personeli 2021 Akdeniz orman yangınlarına katılım ve müdahale süreçlerinde nasıl bir deneyim yaşamıştır?
2. Gönüllü arama kurtarma personeli 2021 Akdeniz orman yangınlarında tahliye sürecinde nasıl bir deneyim yaşamıştır?
3. Gönüllü arama kurtarma personelinin yaşadıkları deneyimleri kolaylaştıran ve zorlaştıran etkenler nelerdir?

2.YÖNTEM

Bu çalışmada sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Nitel araştırma teknikleri çoğunlukla deneyim, anlam ve bakış açısı hakkındaki soruları yanıtlamak için kullanılır. Bu veriler genellikle saymaya veya ölçmeye uygun değildir. Normatif davranışa ilişkin inançları, tutumları ve kavramları araştırmak, odaklanılan bir konu hakkında görüş almak veya arka plan bilgisine sahip olmak için kullanılır (Hammarberg, Kirkman ve Lacey, 2016). Özellikle belirli popülasyonların değerleri, görüşleri, davranışları ve sosyal bağlamları hakkında kültürel olarak spesifik bilgiler elde etme amacıyla kullanılır (Mack, Cynthia Woodsong, Macqueen, Guest ve Namey, 2005).

2.1. Araştırma Grubu

Katılımcılara ölçüt ve kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılmıştır. Ölçüt olarak, "Yangınlarda tahliye faaliyetine katılmış gönüllü arama kurtarma personeli olmak" alınmıştır. Bu kriteri sağlayan toplamda sekiz katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1 de verilmiştir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Veriler araştırmacılar tarafından literatür incelemesi ile oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Literatür taraması sonucunda oluşturulan 10 maddelik görüşme formu uzman görüşü alınarak 8 ifadeden oluşan son haline getirilmiştir. Oluşturulan görüşme formu biri giriş, biri kapanış ve altısı deneyime odaklı olmak üzere 8 sorudan oluşmaktadır. Bu soruların yanı sıra detaylı bilgi alınmak istenen hususlar için görüşme sonunda ek sorular kullanılmıştır. Görüşme soruları şu şekildedir:

1. Kendinizi tanıtabilir misiniz?
2. Arama kurtarma geçmişinizden bahsedebilir misiniz?
3. Akdeniz yangınlarına müdahaleye katılmaya nasıl karar verdiniz, bu süreçten bahsedebilir misiniz?
4. Yangında çalıştığınız ortam hakkında detaylı bilgi verebilir misiniz?
5. Yangın sonrasında tahliye kararı verilmesini takiben ilk anlarda neler yaşadığınızdan bahsedebilir misiniz?
6. Tahliye kararını takiben adım adım neler yaşadınız? Süreci anlatabilir misiniz?
7. Yaşadığınız deneyimden neler öğrendiğinizi düşünüyorsunuz?
8. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

2.3. Veri Toplama Süreci

Veriler online ortamda "Zoom" videokonferans platformu aracılığıyla görüntülü görüşme tekniği ile 10.05.2022 - 13.07.2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Her bir görüşme ses kaydı Transkriptor yazılımı ile deşifre edilmiştir. Her görüşme sonrasında veri doygunluğu değerlendirilerek yeni katılımcı ekleme durumu değerlendirilmiştir. Son katılımcıların yeni tema-kategori oluşturabilecek farklı deneyim bildirmedikleri, benzer konuları ve olayları tekrar ettiği anlaşıldığında sekizinci görüşme sonrasında görüşmeler sonlandırılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Veri analizi görüşmeler neticesinde elde edilen deşifrelerin lisanslı Maxqda 2022 nitel analiz yazılımı ile tematik olarak analiz edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşmeye ait deşifre her iki araştırmacı tarafından okunmuş ardından bir araştırmacı tarafından tüm veriler kodlanmıştır. İkinci araştırmacı bu kodlamaları değerlendirerek geliştirmiştir. Nihai kod, kategori ve temalar iki araştırmacının uzlaşısı ve uzman görüşü ile oluşturulmuştur. Bulgular hiyerarşik kod-alt kod modelleri ile sunulmuştur.

2.5 Araştırma Geçerliliği

Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak için uzun vadeli etkileşim, derinlemesine veri toplama, çeşitlendirme, literatürle karşılaştırma, görüşme esnasında katılımcı onayı gibi adımlar takip edilmiştir. Aktarılabilirliğini sağlamak için ayrıntılı tanımlama ve örnekleme yapılmıştır. Doğrulanabilirliği sağlamak için görüşme kayıtları arşivlenmiştir. Tutarlılığı arttırmak için, önceden hazırlanmış bir görüşme formunun kullanımı, uygun araştırma yönteminin seçimi, kodlama için eş araştırmacı desteği ve katılımcı ifadelerinin doğrudan aktarımı gibi adımlar takip edilmiştir. Çalışmanın tasarım ve sunumunda COREQ kriterleri dikkate alınmıştır (Tong vd., 2007).

2.6. Etik Bildirim

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Ardahan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 21.04.2022 tarihinde etik kurul izni alınmıştır (Sayı: E-67796128-000-2200012693).

3.BULGULAR

Araştırmanın amacı doğrultusunda Akdeniz orman yangınlarında aktif görev almış gönüllü 8 arama kurtarma üyesiyle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Veri doygunluğuna ulaşıldığı için katılımcı sayısı yeterli bulunup görüşmeler 8 kişi ile sınırlandırılmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş Aralığı	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Arama Kurtarma Deneyimi	Meslek
K1	Erkek	20-25	Lisans	Bekar	6-10 yıl	Profesyonel Arama Kurtarma
K2	Erkek	20-25	Ön Lisans	Bekar	6-10 yıl	İtfaiye Eri
K3	Kadın	20-25	Lise	Bekar	1-5 yıl	Öğrenci
K4	Erkek	36-40	Lise	Evli	10 yıl üzeri	Profesyonel Arama Kurtarma
K5	Erkek	30-35	Lise	Evli	1-5 yıl	Mobilya Ustası
K6	Erkek	20-25	Lise	Bekar	1-5 yıl	Hemşire
K7	Kadın	26-30	Lisans	Bekar	6-10 yıl	Hemşire
K8	Erkek	30-35	Ön Lisans	Bekar	10 yıl üzeri	Yüksekte Çalışma Eğitmeni

Araştırma katılımcılarının 6'sı erkek ve 2'si kadındır. Üç katılımcı özel şirket çalışanı olarak arama kurtarma, yüksekte çalışma ve iple erişim gerektiren noktalara profesyonel anlamda hizmet sunduklarını, afetlerde ise gönüllü çalıştıklarını beyan etmişlerdir. İki katılımcı arama kurtarma görevleri esnasında medikal görevleri üstlendiklerini ve bunun yanı sıra diğer konularda en az diğer üyeler kadar teknik bilgi ve beceriye sahip olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaş ortalaması 28'dir. Çoğunluğu bekar ve lise düzeyinde eğitime sahiptirler (Tablo 1).

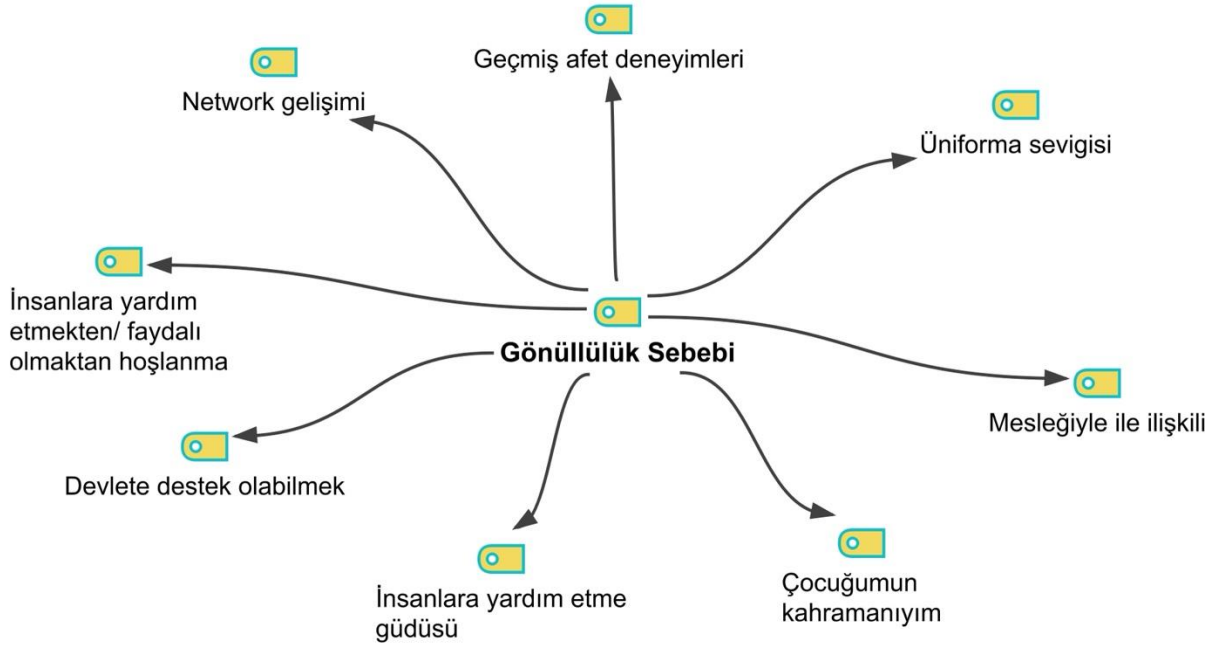
Toplamda yaklaşık dört buçuk saatlik görüşme sonucunda 31.473 kelimelik deşifre elde edilmiştir. Ortalama görüşme süresi 33 dakika 58 saniye iken ortalama metin uzunluğu 3.934 kelimedir. Gerçekleştirilen tematik analiz sonucunda veriler 3 tema ve 14 kategoride kodlanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Gönüllü Arama Kurtarma Ekiplerinin Orman Yangınlarındaki Deneyimlerine İlişkin Tema ve Kategoriler

	Motivasyon Teması	Yangına Müdahale Teması	Tahliye Teması
Kategoriler	Gönüllülük Sebebi	Yangında Yapılan İşler	Hissedilen duygular
	Yangın Görevine Katılım	Birlikte Çalışılan Ekipler	Sergilenen Davranışlar
	Kolaylaştırıcı Faktörler	Kolaylaştırıcı Faktörler	Halkın Önlemleri
	Zorlaştırıcı Faktörler	Zorlaştırıcı Faktörler	Kolaylaştırıcı Faktörler
			Zorlaştırıcı Faktörler
			Tahliyeye Gönülsüzlük sebepleri

3.1. Motivasyon Teması

Katılımcıların verdiği yanıtlara göre bu temada, “Gönüllülük Sebebi”, “Yangın Görevine Katılım” ve “Kolaylaştırıcı Faktörler” ve “Zorlaştırıcı Faktörler” altında 4 adet alt kategori belirlenmiştir ve hiyerarşik kod-alt kod modeli olarak gösterilmiştir.

Şekil 1. Gönüllülük Sebebi

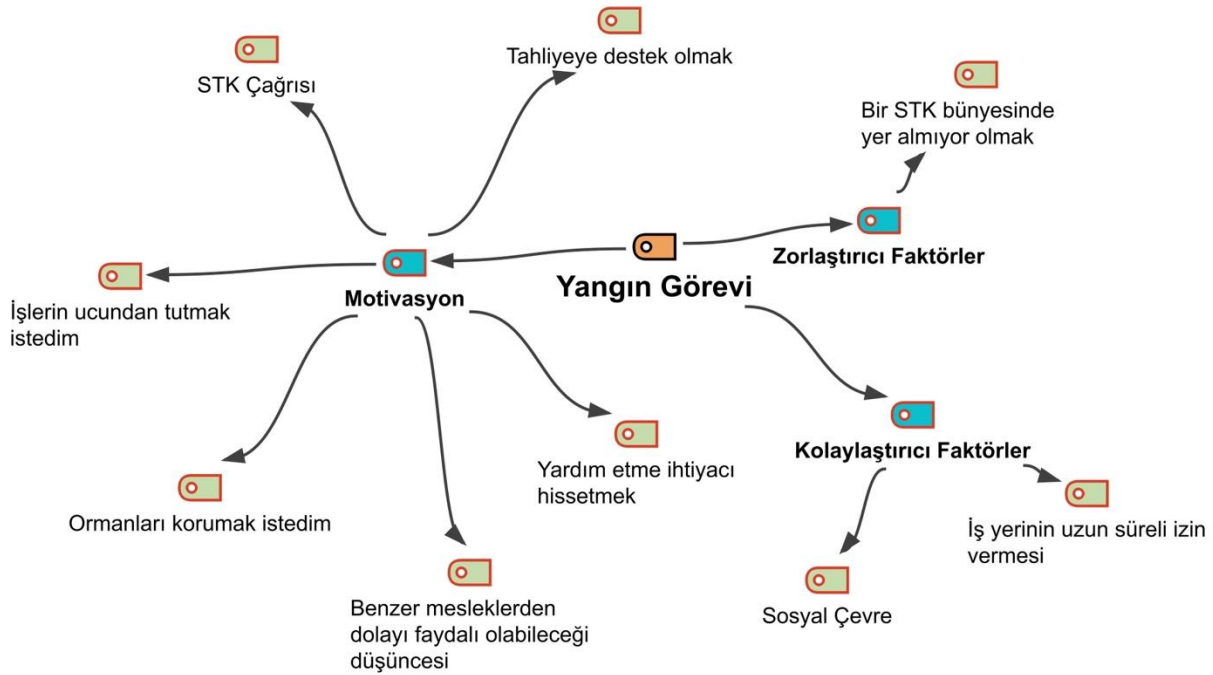
Katılımcılara araştırma kapsamında arama kurtarma gönüllüsü olma konusundaki motivasyonları sorulmuştur. İncelenen cevaplarda katılımcıların çoğu, gönüllük sebebini “İnsanlara yardım etmekten hoşlanma” olarak açıklamıştır. Katılımcı 3, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“İnsanlara yardım etmeyi çok seviyorum. Bu da bence çok kutsal bir görev. O yüzden yani elimden geldiğince, en ufak bir can bile olsa benim için çok değerli. Ne yapabilirsem kâr diye düşündüm ve bu yüzden gönüllü oldum” (K3).

Diğer cevaplar incelendiğinde profesyonel mesleki durumundan kaynaklı destek niteliğinde gönüllü olan; çocukluğundan beri üniforma giyme istediğinde olan; daha önce yaşadığı afetlerden dolayı insanlara yardım etme isteğinde olan; zor durumda kaldığında devlete destek olmak için katılan ve çocuğunun kahramanı olarak hissettiği için gönüllü olan katılımcıların varlığı gözlemlenmiştir. Bu durumu katılımcı 5 ve şöyle yorumlamıştır:

"Gönüllü olduktan sonra da bu işin bir hastalık olduğuna kanaat getirdim. Bence afetlerde çalışan gönüllüler bu işin hastası. Bir afete giden bir gönüllü, bir sonraki afette muhakkak orada oluyor. Çünkü orası onu çekiyor. İşimizden, gücümüzden ve hatta evlatlarımızdan ayrılıyoruz. Ama ben altı yaşındaki evladımın gözünde şunu görebiliyorum. Benim babam arama kurtarmacı ve oradaki insanlara yardım ediyor dediğinde ben ne kadar doğru bir iş yaptığımı farkında oluyorum" (K5).

Katılımcıların tamamı en az bir sivil toplum kuruluşu (STK) 'na bağlı olarak çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Böylelikle gönüllülük süreci sürdürülebilir bir hal alabilmektedir.

Şekil 2. Yangın Görevine Katılım Nedenleri

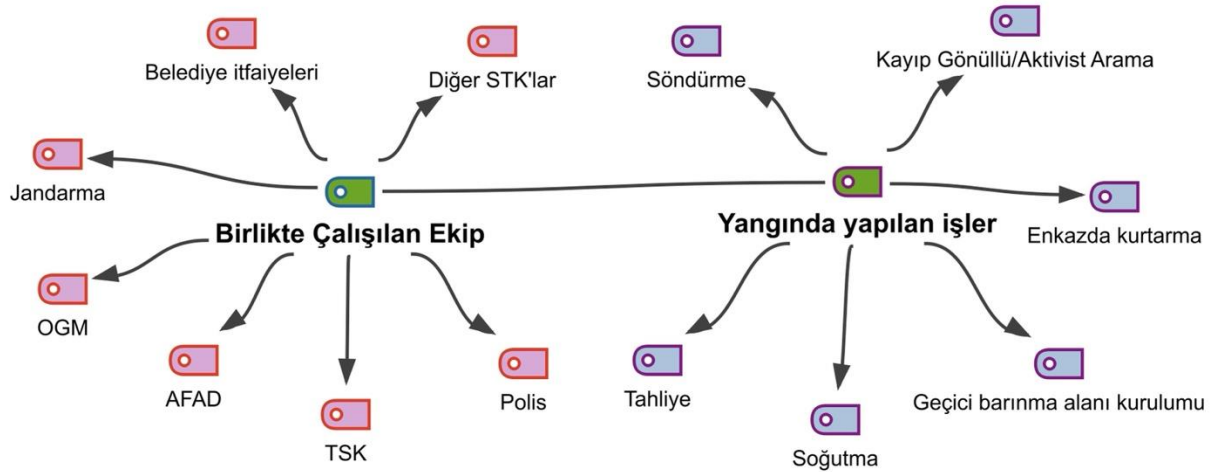
Şekil 2 incelendiğinde katılımcıların yangınlarda görev almasındaki temel motivasyon, yine gönüllük nedenlerinde olduğu gibi çoğunlukla yardım etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra ekip lideri olarak görev yapan katılımcı 4 yangına katılımda ekip olarak temel motivasyonlarının tahliye olduğunu, yangına müdahale edebilecek ekipmanlarının olmadığını belirtmiştir. Bu durumu şöyle aktarmıştır: "Aslında bizim orman yangınına müdahale edecek bir ekipmanımız yok zaten. Yani biz tahliye açısından orada görev almak için yola çıktık. Tabii konu sonra tahliyeden müdahaleye kadar da evrildi" (K4). Türkiye'de aktif rol olarak görev alan STK'lar incelendiğinde doğal olarak yangınlara müdahale etmesi beklenemez. Çünkü bu kuruluşlar kaynak bakımından devlet desteğiyle değil, bağış ve aidat şeklinde alımlarını gerçekleştirdiği görülmüştür. Bu sebeple teknik donanım ve malzeme açısından yeterli olmayan gönüllüler, resmi kurumlara destek niteliğinde görev yapmaktadır. Bu durum katılımcılara sorulduğunda asli görev olarak tahliye üzere soğutma çalışmalarına da destek verildiği ifade edilmiştir.

Katılımcıların yangın görevine katılımlarında zorlaştırıcı ve kolaylaştırıcı faktörlere bakıldığında; zorlaştırıcı faktör olarak görev alanına uzaklık, maddiyat, deneyimsizlik korkusu gibi birçok açıklama beklenirken ilginç bir şekilde sadece bir katılımcı "Bir STK bünyesinde yer almayarak olmak" cevabını vermiştir. Gönüllülerin katılım konusunda zorluk yaşamamaları aynı zamanda motivasyonlarının çok kadar yüksek olduğunu göstermektedir. Birçok katılımcı Akdeniz orman yangınları görevinden döndükten sonra ve hatta dönüş yolunda iken meydana gelen Batı Karadeniz sel felaketine intikal ettiğini belirtmiştir. Örneğin katılımcı 1 bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Marmaris İçmeler'de 17 gün kaldık. Sonrasında Adana'ya dönmeye karar verdik. Adana'ya

dönerken de yolda yeniden Kastamonu'da sel felaketi patladı. Bir gün sonra da Kastamonu'ya gittik. Toplamda bu yolculuğumuz otuz altı, otuz yedi gün falan sürdü” (K1).

3.2. Yangına Müdahale Teması

Araştırmanın bu teması altında yangına müdahale açısından 4 alt kategori belirlenmiştir. Bunlar: “Yangında Yapılan İşler”, “Birlikte Çalışılan Ekipler”, “Zorlaştırıcı Faktörler” ve “Kolaylaştırıcı Faktörler” şeklindedir. Kod modellerinin daha net anlaşılabilirliği açısından iki ayrı şekil ile ifade edilmiştir.

Şekil 3. Yapılan İşler ve Çalışılan Ekipler

Katılımcılara yangında verilen görev ve yapılan işler sorulduğunda yüksek oranda tahliye yaptıklarını ardından soğutma ve söndürme işlerine destek verdiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra geçici barınma alanlarının kurulumu, olay yerinde kaybolan diğer aktivistlerin arama faaliyetleri ve bir de yangın esnasında meydana gelen çökme sonucunda kurtarma faaliyetleri de gerçekleştirdiklerini bildirmişlerdir. Katılımcı 1 bu durumu şöyle ifade etmiştir:

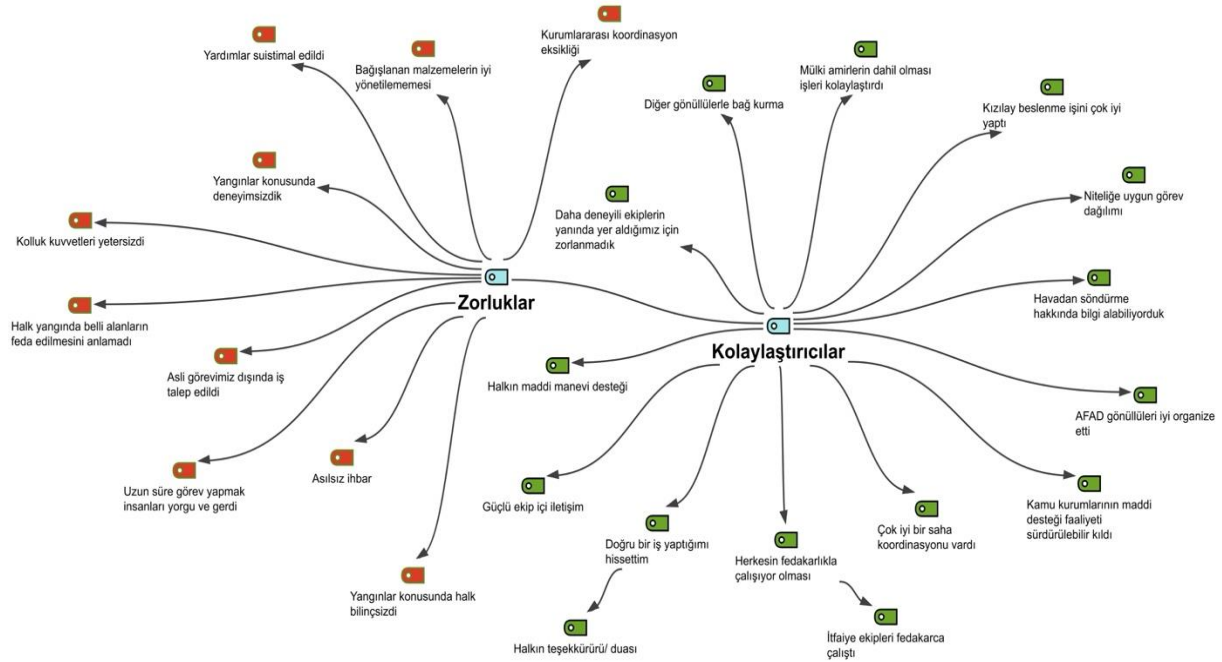
“Tesadüfen bir yerde çökme yaşandı ve enkazın altında iki kişi kaldı. Hemen ekip olarak çıktık. Olayın dördüncü dakikasında ulaştık. 16-17 dakikalık bir çalışma sonucunda çıkardık kazazedeleri. Maalesef biri ex idi. Evlerinin damındaki soğanı toplamak için çıkıyorlar. Isıdan ve binanın etkilenmesinden dolayı ev çöküyor ve göçük altında kalıyorlar. Çok üzücü bir olaydı. İkinci kazazedeyi hemen helikoptere yetiştirdik” (K1).

Geçici barınma alanlarının kurulumu ile ilgili katılımcı 5'in ifadeleri şöyledir: *“Daha sonra Adana'da yerleşim yerlerindeki tahliye ettiğimiz insanların kalacak, geçici kalacakları yer oluşturma görevi bize verildi. Bu da AFAD çadırlarının AFAD'ın belirlediği bölgelere kurma çalışmasıydı. Valilikten aldığımız izinle birlikte Adana Aladağ'da birçok orman köylerine geçici yerleşim alanları kurduk” (K5).*

Yangın görevinde katılımcılar kolluk kuvvetleri başta olmak üzere Şekil 3'te gösterilen birçok resmi ve özel kurum ile beraber çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Fakat bazı zamanlarda çeşitli STK'lar ile çatışmalar yaşadıklarını ve bazı bölgelerde ise kolluk kuvvetlerinin yeterli olmadığını gözlemlemişlerdir. Bunun yanı sıra olay yerindeki ekiplerin bireysel olarak değil de emir-komuta zincirine uyarak hareket ettiğini ifade eden katılımcı 7, bu durumu şöyle aktarmıştır:

“Biz AFAD'la koordineli çalışırız. Zaten sürekli bunu yapıyoruz, profesyonel olmak adına. Onların bizi yönlendirdiği bölge dışında hiçbir yere kafamıza göre gitmiyoruz. Ekip liderimiz olay yerine

ulaştığımızda gidip direkt AFAD'ın yetkilileriyle görüşürler. Bize nereyi veriyorsunuz? Hangi bölgede yardımda bulunabiliriz? Ya da ne yapabiliriz? Onlar gelir tekrardan olayı bize brifing anlatırlar. Şu bölgede şu kadar zaman, şu kadar kişiyle, şu ekipmanla çalışacağız derler ve çalışma başlar”. (K7).

Şekil 4. Süreci Zorlaştıran ve Kolaylaştıran Faktörler

Şekil 4 incelendiğinde görevde yaşanan en büyük zorluk etmeni yüksek frekans ile “Kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği” dir. Katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

“Aslında ben koordinasyondan hiç memnun olmadım. Ciddi anlamda koordinasyonsuzluktan dolayı müdahalenin geciktiğini düşünüyorum. Örneğin herhangi bir köyde orman yangını sıçraması kaynaklı bir ev yanıyor. Köyde arazöz (OGM'nin itfaiye aracı) var ve müdahale etmeye çalışıyor. Bu sırada belediyeye ait şehir içi kullanıma uygun itfaiye gelince OGM ekiplerine siz buradan çıkın çünkü meskun mahal yangınlar bizim işimiz diyor. OGM personeli de aynı durumda belediye itfaiyelerini ormana almıyor veya onlar kendisi girmek istemiyor. Şahit olduk gördük bunlar uydurma değil” (K1).

“Bu süreçte maalesefki yani ülkemizin yaşadığı sıkıntı buydu zaten. Yani şimdi OGM var, AFAD var, belediyelerin kendi itfaiyecileri var, gönüllüler var, özel şirketler var ancak genel olarak baktığımızda net olarak bu işin başında duran bir kimse yoktu. Özellikle ilk süreçte söyleyebilirim ki herkes bir çaba sarf ediyordu ama koordinasyon kısmında büyük eksiklikler vardı. Çünkü valiliğin yaptığı bir şeyden belediyenin haberi olmuyor, belediyenin yaptığından valinin haberi olmuyor, AFAD'ın vermiş olduğu görevlerden jandarmanın haberi olmuyordu. Bundan kaynaklı bazı çatışmalı durumlar oluyordu” (K2).

“Hiçbir planlama yok, kesinlikle sıfır. Son günlerde AFAD yönetimi devralana kadar tüm koordinasyon OGM'de idi. Şimdi bugüne kadar orman yangınlarında OGM müdahale etmiş ve kabul etmek gerekir ki yetki ve sorumluluk kendilerinde. Ama şimdi o gün maruz kaldığımız şey bir orman yangını mıydı? Yoksa ulusal bir afete mi dönmüştü? Şimdi burada bir karar karar veremedi yetkililer. Çünkü bu yangın OGM'nin taşıyamayacağı bir yükü ve tüm Türkiye sahilinden ekipler çağrılmıştı” (K4).

“Öncelikle 10-12 gün gerçekten bir kaos vardı. Yani OGM gerçekten çok değişik bir prosedür ile çalışıyor. O ana kadar biz de bilmiyorduk bu durumu. Normal şehir itfaiye araçlarının orman işletme izin vermediği sürece ormana giremediğini öğrendik. Yani bunun kanunda yeri nasıl bilmiyorum ama biz belediye itfaiyelerine neden müdahale etmiyorsunuz dediğimizde, izin çıkması gerektiğini söylediler. Ya bu çok ilginçti. Elimizde itfaiye aracı varken neden orman işletmeden izin bekliyoruz? OGM'nin gerçekten bu kaosu yönetemediğini düşünüyorum” (K5).

Yangın müdahalesinde katılımcıların sıklıkla bildirdiği bir diğer önemli çıktı “Yangın konusunda deneyimsizdik” alt kodudur. Katılımcılar genel hatlarıyla yangın konusunda yeterli eğitim ve ekipmana sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra olay yerinde çok fazla gönüllü ve aktivist olduğunu, kendilerini riske atacak girişimlerde bulduklarına şahitlik ettiklerini söylemişlerdir. Bu konu hakkında katılımcılar şöyle yorumlarda bulunmuştur:

“Hava sıcak diye kısa kolluyla gitmiştik. Yani bölgeye girene kadar aslında böyle bir şey yapmamamız gerektiğini idrak edememiştik ve sonrasında direkt kıyafet değiştirdik” (K7).

“Biz STK olarak orman yangınlarına ilk katıldığımızda olayın sadece hortum tutmak olduğunu düşünerek katılmıştık aslında. Ama mevzu sadece hortum tutmak değilmiş. İşin içine girdikten sonra insan tahliyesi, hayvan tahliyesi, arama-kurtarma gibi birçok iş yaptık. Full Face maskeleri bilmiyorduk mesela. KBRN'nin yanı sıra orman yangınlarında da çok işe yaradığını keşfettik. Yanmaz kıyafetlerin nasıl kullanılabileceği, nerelerde bulunabileceği, bunlar bize çok büyük tecrübe oldu” (K5).

Müdahale kısmında yine bir diğer önemli zorluk olarak nitelendirilebilecek konu; halkın tutum ve davranışlarıdır. Çalışmada bu kategori altında “Halk belli alanların feda edilmesini anlamadı”, “Yangın konusunda halk bilinçsizdi” ve “Asılsız ihbar” alt kodları sınıflandırılabilir. Bu konuyu katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir:

“OGM'nin teknik yangınla mücadelesiyle ilgili şöyle olaylar gördük. Mesela A noktasından, B noktasına kadar bir alanı gözden çıkartıyorlar, yani kontrollü olarak feda ediliyor. Karşı ateş mantığıyla deniyor ki gelen rüzgar, yön, hıza göre buraya bir hat açayım ki bu bölge yandıktan sonra gelen yangın yeni bir yere atlamasın. Şimdi o feda ettiği alan insanlar da irite edici bir kavram olabiliyor. Halk, sen neyi feda ediyorsun diyor. Biz bir tane ağacı söndürmek için canımızı parçalarken sen nasıl bunu yapabilirsin gibi söylemlerde ve itirazlarda bulunuyor” (K4).

“Mesela şöyle bir durum var, eski bir yangın söndürme tekniği. Tecrübeli bir arkadaştan öğrendim bunu orada, adına karşı ateş oluşturma tekniği deniyor. Ama bu tekniği gören halk bilinçsiz olduğu için kişileri vatan haini ilan etmekten çekinmiyorlar. Böylece OGM topluma açık aktivistlerin olduğu alanda bunu yapmaktan çekiniyor. Bunu kendileri bize söylediler. Bu orman yangınlarında yapılabilseydi birçok bölgede yangın çok büyümeden bitecekti. Ama insanların tepkisinden korkulduğu için bu harekete hiç girişilemedi. Maalesef ki girişilemedi” (K5).

“Daha öncesinde benim bildiğim kadarıyla hiç bu kadar büyük çapta bir yangın olmamıştı. Yeni karşılaşılan bir durum olduğu için insanlar haliyle nasıl tepki vereceğini de bilmiyordu” (K6).

“Yaşanmış bir olay anlatmak istiyorum. Yangının olduğu bir köyü tahliye ettikten sonra köylülerden biri amcamın oğlu içerde kaldı diye ortalıkta veryansın ediyor. Tekrar riskli bölgeye gidilip operasyon yapılıyor ve ev boş çıkıyor. Meğerse adamın altınları evde kaldığı için tekrardan ekipleri oraya sokuyor. İlginç ve dramatik ama böyle olaylarda yaşandı maalesef” (K2).

Çalışmanın bir diğer önemli çıktısı ise afet bölgesine gönderilen yardımların etkili dağıtım ve kullanımı hususundaki belirsizliklerdir. Bu kategoride iki önemli alt kod belirlenmiştir;

“Yardımların suistimal edilmesi” ve “Bağışlanan malzemenin iyi yönetilememesi”. Katılımcıların verdikleri ortak cevaplarda yardımların çok fazla olduğu ve geldiği ildeki toplanma alanına (lojistik depo) değil de doğrudan yangın bölgesine getirildiği ifade edilmiştir. Burada yağma şeklinde bazı noktalara bırakılan malzemeler ihtiyaç sahiplerine veya gönüllülere iletilmeden telef olduğu, bazı durumlarda ise istismar edilip gereğinden fazla stoklandığına şahit olduklarını söylemişlerdir. Bu konu hakkında katılımcıların doğrudan ifadeleri şöyledir:

“Bazı kişiler bizim çalıştığımız dernek adını lojistik merkezlerine bildirerek bizim adımıza ciddi maliyette malzemeyi kendi araçlarına yükleyip götürmüşler. Orada resmen yağmalama şeklinde bir düzen vardı diyebiliriz” (K2).

“Kriz ortamını çok iyi bir avantaja çevirip orada çok büyük vurgunlar yapan gerek gönüllülerin gönüllülüklerini ve iyi niyetlerini dolandırarak, gerekse gelen mal, ekipman ve bağışları çarçur edip legal olmayan yöntemlerle kaldırıp götürmek anlamında çok olaya şahit olduk. Sonra geçtiğimiz dönemlerde bazı sivil toplum örgütünden 4-5 farklı insan bundan dolayı tutuklandılar. Biz de bunlara şahit olduk. Bunların resmi yazılarını okuduk. Dernekler masasından da teyit etti” (K4).

“Oraya gelen birçok yardım ve malzeme boşa gitti. Heba oldu. Ünlü bir YouTuber veya fenomen yazıyor ki; ağaç motoru lazım buraya. Bir gidiyoruz, yani gerçekten yüzlerce ağaç motoru var. Ve oraya gelen herhangi bir insan ben de gönüllüyüm deyip ağaç motorunu alıyor. Ve sonrada ortadan kayboluyor” (K5).

Zorlaştırıcı faktörler arasında bir diğer önemli çıktı ise “Uzun süre çalışmak insanları yordu ve gerdi” kodudur. 15 günden fazla süren yangınlar gönüllüler arasında bazı çatışmalara sebep olmuştur. Bunun başlıca faktörleri olarak; stres, kaygı, uykusuzluk ve ortam koşulları sıralanabilir. Bu durumu katılımcı 2 şöyle yorumlamıştır: *“Yangında bedenlen verdiğimiz bir savaş var ama aynı zamanda da biz ruhsal ve psikolojik olarak da bir savaş veriyoruz. Çünkü temizlenemiyorsun, rahat rahat tuvalet ihtiyacını gideremiyorsun ve uyuyamıyorsun. Bütün gün derinden duman soluyorsun. Zaten aldığın o dumanın emilimi seni yoruyor. Hani birçok etken var. Bunlar birleşince ister istemez insanlar arasında bir gerginlik oluyordu” (K2).* Bunların yanı sıra katılımcıların bazıları orman bölgelerinde kolluk kuvvetlerinin yeterli olmadığını, aktivistlerin uygun olmayan kıyafetlerle ormana girebildiklerini, alevlerin ortasında kaldıklarını beyan etmiştir. Ve ayrıca katılımcıların bir diğer yakındıkları konu ise, tüm gönüllüler bazı lokasyonlarda aynı sınıflandırılmaya tabi tutularak kendilerine uygun olmayan görev ve sorumluluklar talep edilmesidir.

Katılımcılara yangın müdahalesi esnasında görevi kolaylaştıran etmenlerin neler olduğu sorulduğunda yüksek frekansla halkın gönüllülere maddi ve manevi açıdan çok fazla destek verdiklerini, tüm gönüllülerin iş ayırt etmeksizin fedakârca çalıştığını, mülkü amirlerin sorunlara doğrudan müdahale edip çözmeye çalışması gibi yanıtlar vermiştir. Ayrıca gönüllüler güçlü bir ekip içi iletişime sahip olmalarını ve hava operasyonlarından haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra beslenme hizmetinden sorumlu Kızılay grubunun işlerini oldukça iyi yaptıklarını ve AFAD’ın ise niteliğe uygun görev dağılımı yaptıklarını gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Bu konu hakkında katılımcılar:

“Kızılay bölgeye geldikten sonra bizim için yeme ve içme sorunu tamamen çözülmüş oldu. Çünkü bizim görevden dönüş saatimiz belli olmadığı için vakit yemeklerini kaçırabiliyorduk. Ancak Kızılay saat kaç olursa olsun görev dönüşü bize gereken işeyi temin etti” (K1).

“Orman yardımlarında kriz merkezinden 250-300 km çapındaki her noktaya ekip yollaman gerekebiliyor ve çok kilometre yapıyorsun. Bir yerden bir yere giderken trafik zaten kendi başına bir doğal risk çünkü yollar çok dardı. Dolayısıyla bizim için burada büyük bir akaryakıt, yeme içme ve lojistik giderimiz hasil oldu. Ve biz hemen oranın mülki amirliğine konaklamamız konusunda

sıkıntılarımızın olduğunu bildirdik. Onlar sağ olsunlar hemen bölgedeki bir otelde bizi konaklattılar. Ve yemeğimizi verdiler” (K3).

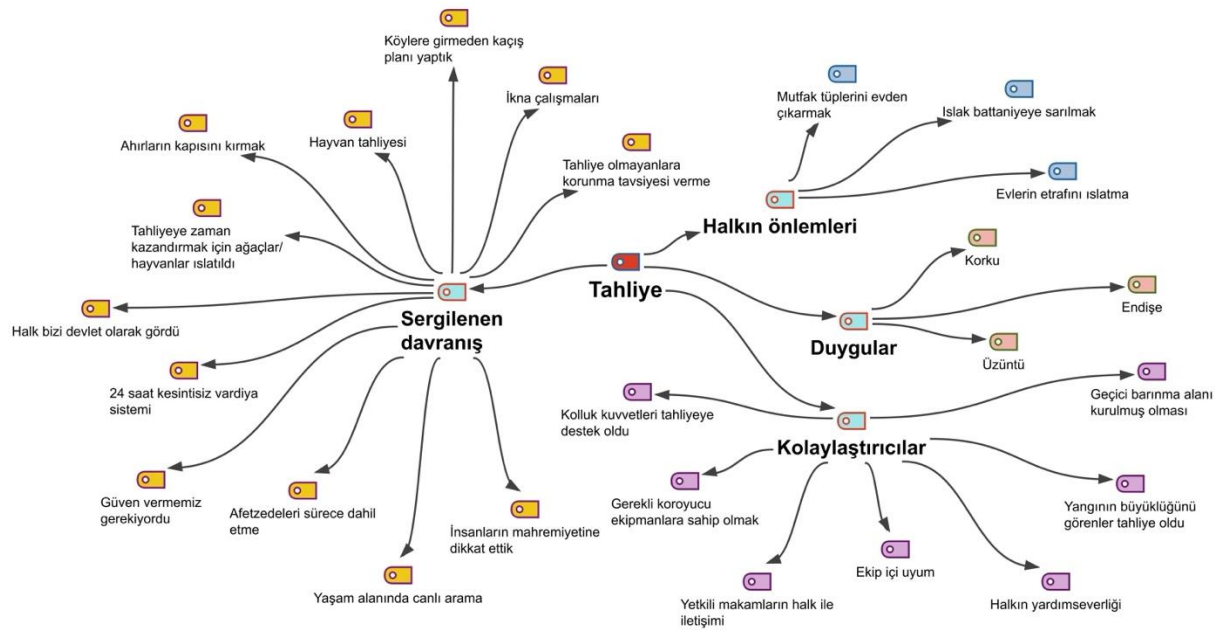
“Hiçbir itfaiye personeli, hiçbir yeri yangına terk etmedi. Ancak insanlar itfaiyeciler hakkında olumsuz düşüncelere kapıldılar. Bilemiyorum belki sosyal medya etkisi olabilir. Diyebilirim ki, son ana kadar tüm itfaiye personelleri tüm yapıları korudu. Yani tabiri caizse kanının son damlasına kadar. Su bitene kadar, yangın yön değiştirene kadar bölgeyi terk etmediler. Ve nice itfaiye erleri gördüm süreleri bittiği için görevleri değişmek istendi. Hiçbiri aslı görev yeri olan illere dönmek istemediler. Büyükşehir Belediyesi'nden müdür arıyor ve itfaiye şefine diyor ki artık sizi değiştirelim, çok yorulunuz. Müdürlerine verdikleri cevap aynen şu: Biz değiştirmek istemiyoruz, bir zorunluluğumuz yoksa izin verin biz burada kalalım” (K8).

“Ne zaman ki afet durumu ilan edildi ve AFAD olaya müdahale etti, işte o dakikadan sonra her şey değişti. Gözle görünür bir şekilde koordinasyonda düzelme yaşandı. AFAD STK ların desteğini hemen mantıklı bir şekilde kullanmaya başladı. Ondan öncesinde biz sürekli kendimizi birilerine ispat etme çabasındaydık” (K5).

“Orada bizler kadar bölge halkı da mücadele etti. Belki bizden çok çalışanı da vardır. Kimi çiftçi kimi besici olarak hayatını sürdürüyor. Kimi hayvanları tahliye etmeye çalışıyordu kimi yangını söndürmeye. İşte tam da orada bunu hissettim. Maddi kaygının olmayışı insanların o gözlerindeki endişeyi gördüğümde kendime dedim ki; iyi ki gelmişsin iyi ki buradasın. Şimdi diyorum iyi ki gittim ve bu olaylara kayıtsız kalmadım. Allah muhafaza bir daha olsa bir daha giderim” (K6).

3.3. Tahliye Teması

Araştırmanın bu teması altında tahliye açısından 6 alt kategori belirlenmiştir. Bunlar:“ Hissedilen Duygular”, “Sergilenen Davranışlar”, “Halkın Önlemleri”, “Zorlaştırıcı Faktörler”, “Kolaylaştırıcı Faktörler” ve “Tahliyeye Gönülsüzlük Sebepleri” şeklindedir. Kod modellerinin daha net anlaşılabilirliği açısından şekiller parçalanarak görselleştirilmiştir. “Sergilenen Davranışlar”, “Halkın Önlemleri”, “Hissedilen Duygular” ve “Kolaylaştırıcı Faktörler alt kodları Şekil 5’te gösterilmiştir.

Şekil 5. Tahliye Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model-1

Araştırmada katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde, tahliye esnasında hissedilen duygular; korku, endişe ve üzüntü olarak belirlenmiştir. Katılımcı 8 bu durumu şöyle ifade etmiştir: *“Köye yaklaşık beş kilometre kala köyden birisi bizim ekip lideri arkadaşımızı aradı. Çığlık, kıyamet, ölüyoruz falan filan. Arkadaşımızın o kadar psikolojisinin bozulmuştu ki, köye zor vardık. Çünkü şey diye düşündük çıkamıyorlar, yangın geldi ve bütün hepsi yanacak”* (K8).

Katılımcılar olay yerine gittikleri zaman yerel halkın kendi başına bazı önlemler aldıklarını gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu önlemler: *“Mutfak tüpünü evden çıkarmak, ıslak battaniyelere sarılıp rüzgarla gelen yangın dalgasının geçmesini beklemek ve evlerinin/ahırlarının etrafını ıslatmak”* şeklinde olmuştur. Halkın yanı sıra olay yerindeki gönüllülerde ekip olarak ve kişisel bazı güvenlik önlemleri almışlardır. Bunlara örnek olarak olay yerine girmeden kaçış planı hazırlamak ve güvenli alan oluşturmak verilebilir.

Katılımcılara tahliye esnasında sergiledikleri davranışlar sorulduğunda, en yüksek sıklıkla ikna çalışmaları görülmüştür. Tahliyeye gönülsüz olan ve direnen kişiler için katılımcılar şöyle yorumlarda bulunmuşlardır: *“Haddimizin hududunu bilerek onları tahliyeye ikna etmeye çalıştık. Tabii ki olabildiğince insanlara durumu izah etmeye ve gerçekten bunun artık ölüm kalım meselesi olduğunu anlatmaya çalışsak da bazı vatandaşlar direnmeyi tercih ettiler”* (K3).

“İnsanlar evlerini terk etmek istemiyorlardı. Tahliye çalışmasında yaşadığımız en büyük sıkıntı insanların hayatlarının mallarından daha değerli olduğunu onlara anlatmaya çalışmaktı. Mal canın yongası sözünü ben burada daha çok anladım” (K5).

“Onların açısından baktığımızda haklılık payları yüksek ama bizim yapmak istediğimiz şey sadece onların hayatlarını riske atmamaları ve takdir edersiniz ki hep bir can için savaşıyoruz. Kimsenin orada kalmasını istemiyorduk. Bu sebeplerden dolayı en fazla üzerinde çalıştığımız konu ikna çalışmalarıydı” (K7).

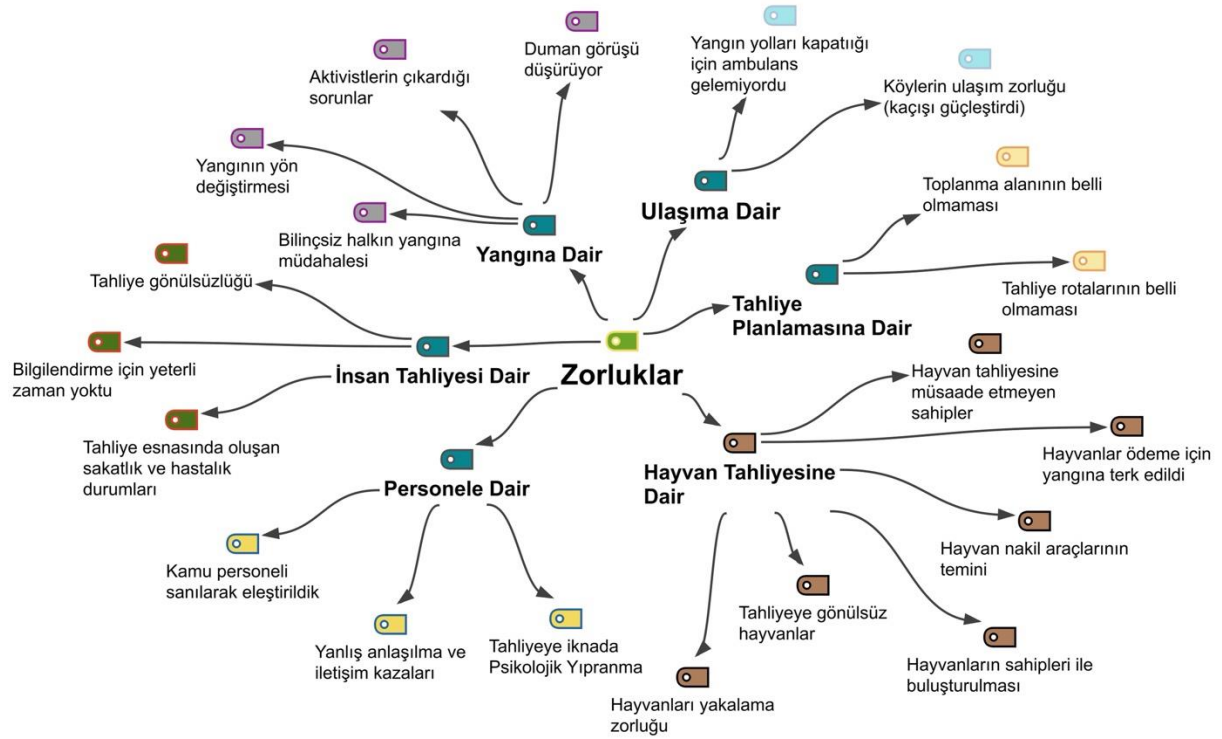
Katılımcılar insanların yanı sıra hayvan tahliyesi yaptıkları sırada da bazı önemli sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu katılımcı 1 şöyle ifade etmiştir: *“Bazen zaman kalmadı, hayvanların sadece ahırlarının kapısını kırdık. Hani ahırın içinde en azından yanarak ölmesin. Kendisi kaçabildiği kadar uzaklaşsın şeklinde bir strateji geliştirdik. Çünkü ilk ulaştığımız köylerde çok üzücü olaylarla karşılaştık. Köylüler can havliyle kaçınca ahırların kapılarını açmadan gitmişler. Hayvanlar orda maalesef telef olmuştu. Bu manzaralara arkadaşlarımız şahit olunca gittikleri köylerde ilk önce ahırların kilitlerini kırıyorlardı”* (K1).

“Olay yerine gittiğimizde, arabalardan iner inmez hemen hızlı hızlı önce insanları, insanlar yoksa canlı hayvanları, hayvanları alamıyorsak salıveriyorduk. Bağlı oldukları iplerini kesip en azından kendileri kaçabilsinler diye. Yani bunun gibi yaklaşık 8-10 böyle çok sıcak tahliyenin içinde olduk” (K4).

Tahliyeye ikna edilemeyen ve mülkünde kalmakta ısrarcı olan vatandaşlar için gönüllü arama kurtarma personeli, söylem olarak önerilerin yanı sıra kendilerinin doğaçlama olarak bazı girişimlerde bulduklarını beyan etmiştir: *“ Bazı zamanlarda ağaçları, ahırları, evleri ıslattık. Çünkü tahliyeye ikna edemediğimiz kişilere en azından zarar gelmesin istedik. En azından geç yansın ki kaçmasına vakit olsun diye. O an böyle düşündük”* (K2).

Gönüllüler tüm bu durumların akabinde 24 saat kesintisiz hizmet verdiklerini ve vardiya sisteminde çalıştıklarını, müdahale ve tahliye çalışmalarında halkı sürece dahil ettiklerini ve tüm bu işlemleri yaparken insanların mahremiyet ve bölgesel kültürel özelliklerine özen gösterdiklerini bildirmişlerdir. Katılımcılara tahliye operasyonları süresince organizasyonu kolaylaştıran etmenler sorulduğunda en sık verilen cevap; *“Yangından koruyan teknik malzemelere (yanmaz eldiven-kıyafet, full-face maske, oksijen) sahip olmak ve yetkili makamların tüm ihtiyaçları karşılayabiliyor olması”* şeklinde verilmiştir.

Araştırmanın kapsamında katılımcılara tahliye görevinde karşılaşılan zorluklar sorulmuştur. Verilen cevaplar alt kategoride “Yangına dair”, “Personele dair”, “Tahliye planlamasına dair”, “İnsan tahliyesine dair”, “Ulaşımına dair”, “Hayvan tahliyesine dair” şeklinde sınıflandırılmış ve kodlanmıştır. Böylelikle verilen cevaplar daha net ifade edilebilecektir. Haritalanması yapılan kod modellemesi Şekil 6’da görülmektedir.

Şekil 6. Tahliye Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model-2

Katılımcıların verdiği cevaplara göre kategorize edilen alt başlıklardan sıklıkla bahsedilen kategori “İnsan Tahliyesi”dir. Katılımcıların tümü çoğunlukla insan tahliyesi yaparken zorlandıklarını bildirmişlerdir. İnsan tahliyesine dair karşılaşılan zorluklar alt başlığında tahliyeye gösterilen direnç, tahliyeye ikna edebilmek için zamanın yeterli olmayışı ve tahliye esnasında meydana gelen yaralanmalar vardır. Tüm bu durumları katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir:

“Evet insanlara oradan çıkmaları gerektiğini söylüyoruz. Ama ikna etmek için çok ciddi psikolojik destek sağlamak zorundasınız. Aksi takdirde ikna olmuyorlar ve sizlere inanmıyorlar. Dediğim gibi medikal olarak çalışmışım. Bu beni çok yıprattı. Çünkü yeri geliyor onunla birlikte ağlıyorsun. Yeri geliyor evine arkasında bırakıyor, işini arkasında bırakıyor, köy olduğu için hayvanlarını arkasında bırakıyor, tarlasını arkasında bırakıyor. Yanan bölge insanların sadece yaşadığı yer değil aynı zamanda geçim kaynaklarını kullandıkları yer ve hayatlarını oradan sağladıkları yer oluyor. Aslında tahliyeye gönülsüzlük birazda buradan kaynaklanıyor” (K7).

“Tahliye için gittiğimiz bir köyde yaşlı bir amca vardı. Tahliye olmak istemedi. Başka kimsesi de yoktu yalnız yaşıyordu. Bana şöyle bir şey söyledi: “Ben eşimin hatıralarını burada yanarken bırakıp çıkamam, ben de burada yanacağım” dedi. Çok ciddi bir süre sonra kendisini ikna ettik ve hep beraber köyden çıktık” (K8). Tahliyeye gönülsüzlük alt kodu Şekil 7’nin gösterimi altında daha detaylı işlenmiştir.

“Tahliye kararı alınmıştı ve şöyle bir şeyle karşılaştım. Tahliye kararı verilen bazı yerlerde insanların evlerinden çıkmadığını gördüm. Hatta kendilerini eve kilitliyorlardı çıkmıyorlardı. Jandarma geliyor, bağıyor, çağırıyor çık diyor. Ama nafile vatandaş güçlü bir motivasyonla çıkmamakta direndi” (K4).

“Tahliye esnasında insanlar fenalaşabiliyorlar, kriz geçirebiliyorlar, şok anı yaşayabiliyorlar, düşebiliyorlar. Tahliye esnasında bu duruma da dikkat etmek gerekir. O vakte kadar herhangi bir problemi olmayan yaşlı bir vatandaş, tahliye sebebiyle ciddi sağlık problemleri yaşayabiliyor. Bunlarla birkaç defa karşılaştık” (K1).

İnsan tahliyesinden sonra katılımcı beyanlarına göre en çok sıkıntı yaşanan diğer konu hayvan tahliyesidir. Özellikle kümes tipi ve küçük ırk hayvanların yakalanmasının zor olduğu, bazı hayvanların da (örn. köpek) tıpkı insanlarda olduğu gibi tahliyeye gönülsüz oldukları, hayvan sahiplerinin hayvanlarından ayrılmak istememeleri, büyük kütleli (inek, sığır vs.) hayvanların nakledilmesi için araç sorunu ve tahliye edilen hayvanlar ile sahiplerinin buluşturulmasında yaşanan zorluklar şeklinde belirtilmiştir. Bu durumu katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir:

“Şimdi şöyle ki; tavuk, horoz, kedi, köpek bunlar doğal olarak karşısında panik yapan bir insan gördüğü zaman onlar da panikliyor ve kaçmaya başlıyor. Ateşe doğru kaçan var, ateşin tersine doğru kaçan var. Onları yakalaması bizim için çok zor oluyordu. Elimizden geldiğince müdahale etmeye çalıştık ancak insanlar gibi hayvanlarda da inatçı olanlar vardı” (K8).

“Tahliye konusunda ben tüm hayvanlara canlı diye bakıyorum ayırt etmiyorum. Ekiplerle beraber son günlerde Milas'tayken bildiğin kümese daldık. Alabildiğimiz kadar civciv, tavuk; kucakladık gerçekten. Ayırt etmedik hayvanları, karınca görsek karıncayı alacaktık. O psikolojiye gelmiştik artık yani” (K6).

“Hayvanlarını bırakmak istemiyorlar ve bizim götürmemizi de istemiyorlar. Dedikodu işte, giden gelmiyor, kayboluyor, karışıyor gibi şeyler duymuşlar. Onları da anlamak lazım belki de tek geçim kaynakları o hayvanlar. Bu sebepten hayvan tahliyesi de en az insanların ki kadar zorlu bir süreçti bizim için” (K2).

Katılımcı 5 daha önceki diğer gönüllülerin de ifade ettiği “Bazı evlerin ahırları kilitli bırakılmıştı” ifadesini doğrulamasının yanı sıra bu ahırların bilerek ve isteyerek bırakıldığı yönünde bir görüşe sahiptir ve bu durumu şöyle ifade etmiştir: *“Ve şöyle bir şey daha gördüm ve çok üzüldüm. Yani bu bizim Türk insanına yakışmayan bir durum. Ortada şöyle bir dedikodu dolanıyordu, hayvanları yanan vatandaşların parasını devlet ödeyecek. Tabi ahırda bağlı bir vaziyette yanarak telef olmuş hayvanları görene kadar ben bu durumu idrak edemedim. Bu durumu duyan bazı köylüler hayvanların açmak yerine göz göre göre yanmasına sebep olmuş. Çok üzücü bir durum ama gerçek. Ben şahit oldum, 3 tane büyükbaş hayvan bağlı bir vaziyette idi. Ahırın sahibine sorduğumda ben görmedim, yetişemedim, yangın geldi gibi çelişkili ifadeler kullanıyordu. Bu hayvanların ne kusuru vardı da yangına terk edildi bilemiyorum. Maalesef sadece gönüllü olduğumuz için bu işin peşine düşemedik, o durum orada öylece kaldı”* (K5).

Tahliye esnasında gönüllülerin görüşlerine göre ani alınan kararlarda toplanma alanlarının belirlenmesi yönünde bazı ikilimler yaşanmıştır. Katılımcı 6: *“Tahliye konusunda şöyle bir sorun yaşamıştık; yangın alanı çok geniş olduğu için insanları nereye tahliye edeceğimizi bilemiyorduk. Yeterli aracımız olmadığı için yaya olarak eşlik ettiğimiz noktalar oldu. Çünkü bazen tahliye kararı aniden alınabiliyordu”*. Ayrıca bazı katılımcılar ise coğrafi olarak alana ilk defa geldiklerinden kaynaklı rota oluştururken kararsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumda yapılması gereken bölgeyi bilen bir orman gönüllüsü, muhtar veya yetkili bir kurumun mihmandar olması gerekmektedir. Gerek doğru bir karar verilmesi gerekse yasal sorumluluğunun bağlayıcılığı niteliğinde gönüllüler olay yerinde yalnız başına bırakılmamalıdır.

Katılımcılar bazı bölgelerde köy yollarının çok dar olması ve her iki yanının çam ağaçlarıyla kaplı olmasından dolayı yangının geçiş güzergahını etkileyecek boyuta geldiğini beyan etmiştir. Bazı katılımcılar bu tarz alanlarda yangının yolun karşısına sıçramaması ve yola gelmemesi için yol kenarlarındaki ağaçların tedbir olarak kesildiğine şahit olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 4 ulaşımına dair şunları söylemiştir: *“Ulaşım açısından köylerin şehirlerde olduğu gibi 5-6 tane giriş çıkışı yok. Genelde bir köyün bir girişi, bir çıkışı vardır. Yangının sıçraması durumunda girdiğiniz köyde mahsur kalabilirsiniz. Bu sebeple sürekli tetikte olmanız gerekir. Özellikle ambulans ve itfaiye araçlarının giriş çıkışı için sürekli yolu kontrol etmeniz gerekir”* (K4). Katılımcı 5 ise: *“Göçük olan vakadaki hastayı çıkardıktan sonra ambulansa götüremedik. Çünkü yollar yangından dolayı kapanmış ve güvenli değildi. Bu sebepten helikopter talep ettik ve bu şekilde hastanın naklini sağladık”* (K5). Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde orman yangınları gibi afetlerde kolluk kuvvetlerine olan ihtiyacın ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Güvenli olmayan bir yola giren gönüllüler bu durumda kendilerini de riske atmış olacaktır. Gönüllülerin görüşlerinden hareketle çoğu noktada Jandarma ekiplerinin yolu kontrollü bir şekilde kapatılarak geçişlere izin vermediği gözlemlenmiştir. Gönüllülerin yanı sıra civar köylerde yaşayanlar yardım amaçlı giderken olası bir yangın tehlikesi içerisinde kendilerini bulabilirler.

Personele dair yaşanan zorluklar açısından katılımcılar köylerde kendilerinin resmi kurum personeli sanılarak bazı olumsuz durumlara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı 4: *“Kimi yerde bazı vatandaşlar bizi dövmeye çalıştı, saldırdı. Bizleri resmi itfaiyeci, OGM, AFAD çalışanı zannettiler. Gönüllü olduğumuzu anlamadılar. Niye gelmediniz bu vakte kadar? Neyi beklediniz? Her yer yandı falan şeklinde çok ağır tepkiler gördük. Hemen orada durumu anlattık ikna ettik. Yani bir linç girişimiyle karşılaşmadık ama ramak kalan olayların olduğunu söyleyebilirim”*. Katılımcı 1 ise: *“Bir köye gitmiştik ve ben ahırın kapısını açmaya çalıştım. Hemen yan taraftaki ahırda ölmüş bir inek vardı. Ahırın dışına koymuşlar hayvanı. Resmi de hala duruyor. Aynı durum yaşanmasın diye kontrol ediyordum. Köylüler bana ciddi anlamda büyük bir tepkiyle geldiler. Siz kimsiniz? Şimdi mi geldi aklınız başınıza? Şöyle mi, böyle mi? Bugüne kadar neredeydiniz, niye yetişmediniz işte? Ben tamamen gönüllü olduğumuzu, onlar için burada olduğumuzu anlatmaya çalıştım. Zor da olsa ikna edebildik”* (K1). Arama-kurtarma gönüllüleri STK olarak kendilerine ait bir kıyafetle olay yerinde çalışırlar bu durum bazen resmî kurumların üniformalarıyla çok benzerlik göstermektedir. Olay yerinde olan bir vatandaşın resmi çalışanlar ile gönüllüleri karıştırması çok normal kabul edilmelidir. AFAD ve OGM kendi gönüllülerine bunlarını belirten üniforma vermektedir. Ancak dernek olarak faaliyet yürüten STK'lar bu konuda özgür bırakılmıştır. Bu tarz sorunların önüne geçebilmek adına tıpkı INSARAG akreditasyonunda olduğu gibi derneklerin kıyafetleri açısından da bir sınıflandırma yapılması sorunların çözümü noktasında yararlı olabilir.

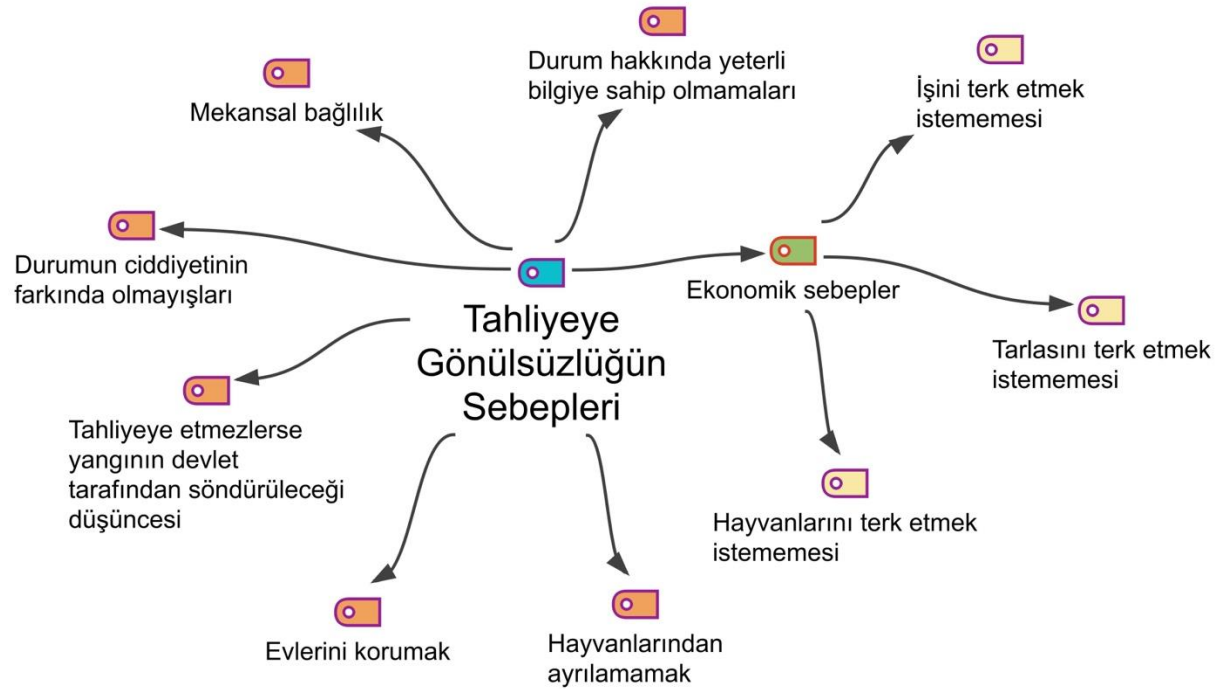
Katılımcıların ifade ettiği bir diğer önemli sorun ise halkın bilinçsiz ve güvensiz bir şekilde yangına müdahale etme istekleridir. Bu durum sadece bölge halkı için değil olay yerinde olan gönüllü, çevreci ve aktivist gruplar için de geçerlidir. İnternet kaynakları incelendiği zaman yangına müdahale etmeye çalışanların içerisinde çoğunluğun hiçbir koruyucu ekipman giymeyen gönüllülerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılar ormanların çok sık ve yoğun olmasından kaynaklı bazı gönüllülerin çalışan itfaiyecilere kumanya götürürken kaybolduklarını, onları aramak için ayrıca bir operasyon başlatıldığını beyan etmişlerdir. Katılımcılar yangına dair yaşanan zorluklar hususunda şöyle açıklamalarda bulunmuşlardır:

“Gönüllü mü, yerel halkı mı bilmem bazılarını görüyorduk ki; eline 6 kilogramlık yangın tüpünü ya da 5 litre su almış ormana giriyordular. İtfaiyecilere destek vermenin yanında birde onları çıkartmaya çalışıyorduk. Özellikle ilk günlerde olay yerinde kolluk kuvveti ve herhangi bir güvenlik duvarı yoktu. İsteyen herkes ormanlara girebiliyordu” (K4).

"Vatandaşlar bu konuda çok bilgisizdi. Çünkü biz birçok yerde eline kovayı almış dağa doğru çıkan adamlar gördük. Sonra onları oradan almak için ayrıca bir çaba gösteriyorduk. Orman yangını bu, saniyeler içinde alevlerin arasında kalabilirsiniz. Yaşamayan bilmez" (K2).

"Bazı STK'lara bağlı gönüllüler çok rahattı, iş disiplinleri yoktu. İnsanların bazıları sadece story atmak için oraya geldiklerini gördüm. Çok ayıp ve utanılacak bir durum ama maalesef böyle. Ayrıca insanlar parmak arası terlikle ormanda yangın söndürmeye çıkıyorlardı ve bir yandan da elinde cep telefonu, resim, video çekiyorlardı. Hem kendi hayatını tehlikeye atıyor hem de gerçekten gönüllü olan insanların çalışmasına engel oluyorlardı. Çünkü bu durum hepimizi olumsuz etkiliyordu. Ciddiyetsizliği gören devlet görevlileri, gönüllüleri alandan çıkartmaya çalışıyordu. Zaten siz bir işe yaramıyorsunuz dercesine" (K5). Katılımcıların ifade ettiği sorunlar, yangınların olduğu tarihte tam anlamıyla uygulamaya geçilemeyen akreditasyon kaynaklı meydana gelmiştir. 29 Temmuz 2020 tarihinde, "Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Afet Ve Acil Durumlara İlişkin Hizmet Standartları Ve Akreditasyon Esaslarının Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik" yayımlanmıştır. Bu yönetmelik tüm gönüllüleri uluslararası bir standarda göre sınıflandırmayı amaçlamaktadır. O dönem içerisinde bu uygulama tam anlamıyla hayata geçirilemediğinden dolayı bazı sorunlar yaşanmıştır. Ancak 2023 yılı itibarıyla aktif görev yapan tüm STK'lar yüksek oranda yapabildikleri iş kapasitesi göre sınıflandırılmıştır. Böylelikle olası bir afet durumunda tüm gönüllüler AFAD koordinasyonunda niteliklerine göre hizmet verecektir.

Araştırma kapsamında katılımcılara tahliye gönülsüzlüğün ve direncin sebebi sorulmuştur. Verilen cevaplar 7 alt kategoride sınıflandırılmış ve kodlanmıştır. Haritalanması yapılan kod modellemesi Şekil 7'de görülmektedir.

Şekil 7. Tahliye Hiyerarşik Kod-Alt Kod Model-3

Katılımcıların cevapları incelendiğinde vatandaşların tahliye gönülsüzlüğünde en büyük faktörün mekânsal bağlılık olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir:

"Marmaris'te bir yaşlı amcamıza; itfaiye müdürü, kaymakam bey, doktorlar, diğer gönüllüler ve bizlerle beraber yaklaşık 15 kişilik bir ekiple ikna etmek için gittik. Ama amcaı evinden

çıkartamadık. Amcamız hiçbir şekilde çıkmayacağını söyledi. Yapacak bir şey yoktu. Bizde evinin etrafındaki ağaçları keserek yanmaz bir alan oluşturduk ve böylece gelen yangın evine sıçramadı. Dumandan da etkilenmesin diye bazı önlemler aldık ama bizlere çok zor anlar yaşattı ve hiçbir şekilde ikna edilemedi” (K5).

“Tahliyeye direnen bir kişi bana, “Bizim burada hatıralarımız, anılarımız, hayvanlarımız var. İşte bizim bütün varlığımız burası. Biz o yüzden buradan çıkamayız” dedi” (K1).

“Özellikle ileri yaşlardaki vatandaşlarla sorunlar yaşıyorduk. Bir köyde seksenli yaşlarda bir aile vardı. İkna edemedik onları, bize son cümleleri şuydu: Biz burada doğduk, burada büyüdük. Yangın gelirse gelsin bu evi asla bırakmayacağız” (K6).

“Hatta bir evde de yaşlı bir amcamız vardı. Bana, “Ben kalmak istiyorum evladım” dedi. “Ölürsem de kendi evimde ölmek istiyorum” dedi” (K8).

Katılımcılar tarafından mekânsal bağlılığının bir diğer nedeni olarak da köylülerin bölgeyi terk etmemeleri durumunda devletin oraya kati suretle yardım göndereceği düşüncesi olduğu belirtilmiştir. Katılımcı 1 bu konu hakkında görüşünü, *“Teyze bana dedi ki: “Oğlum çıkamam, çıkarsam buraya gelmezler”. Şuan gece dedim teyze, zaten uçuş olmuyor. Rüzgar bu tarafa dönerse biz sizi çıkartamayız. Sizi çıkartamadığımız gibi biz de çıkamayız. Onlardaki mantık biz burada kalırsak devlet her türlü burayı söndürür. Her türlü burayı kurtarmaya ekip gönderir. Buraya bir şekilde müdahale eder. Biz çıkarsak zaten boş ev diye yansın derler düşüncesi vardı”* şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı 4 ise, *“Tahliye etmemelerinin başlıca sebebi olarak şunu anladık; biz evden çıkmazsak bunlar burayı söndürür. Biz de çıkarsak burayı muhakkak feda ederler. Yok yere evimiz barkımız yanar diye düşünüyorlar. Emin olabilirsiniz ki, %90'ı böyle düşünüyordu”* şeklinde durumu ifade etmiştir. Katılımcı 5 verdiği cevapta ileri yaşta olan köylülerin 25-30 yıl önce meydana gelen bir yangında evlerini terk edince, tüm köyün yandığını ve bundan kaynaklı travmatik bir geçmiş bilgiyle böyle davrandıklarını ifade etmiştir.

Katılımcıların çoğunun verdiği cevaplardaki bir diğer önemli çıktı ise köylülerin yangın konusunda yeterli eğitime sahip olmadıklarından dolayı uzakta yanan bir alanın köye yetişmesinin mümkün olmayacağı düşüncesidir. Katılımcı 8 bu durumu şöyle ifade etmiştir: *“Köylülerin evinden çıkması için 2-3 km ötede görülen yangın yeterli değildi. Onlar yangın köye inene kadar evlerini tahliye etmemekte ısrarcıydı. Ancak yangın 2 km ötede yansa bile o kadar büyük bir duman çıkarıyordu ki, bazı noktalarda göz gözü görmüyordu. Ve uzakta görülen yangının köye sıçraması bazen sadece birkaç dakikayı bulabiliyordu (K8).*

Katılımcıların bir kısmı bazı bölgelerde tahliyeye gönülsüzlüğün sebebini vatandaşın mücadeleye olan inancını yitirmiş olması şeklinde yorumlamışlardır. Katılımcı 4, *“Çünkü ben sebebi şuna bağlıyorum. Adana’da başlayan yangın Mersin’e sonrasında Antalya ve giderek daha uzak bölgelere yayılıyordu. Manavgat komple kül olmuştu ve sonrasında Marmaris’e gelince insanların yangınların söndürüleceğine inancı kalmadı. Zaten sosyal medyadan da çıkan haberler bu durumu ispatlar nitelikteydi. Köylüler bizim için bunlar zaten bu işi beceremiyorlar bari evimizde kalıp burayı bir şekilde koruyayım düşüncesindeydi” (K4)* şeklinde görüş belirtirken, katılımcı 5, *“Vatandaş kendi başına bu işi halledebileceği düşüncesine girmişti, bazı alanlarda bize itimatları yoktu”* şeklinde bahsi geçen durumu desteklemiştir (K5).

Tüm bu durumların yanı sıra halkın tahliyeye direnç göstermesinde ekonomik sebepler de oldukça etkili olmuştur. Çünkü yangının en fazla yayıldığı Muğla ve civarında kırsal alanda yaşayan insanların yaşamlarını sebze ve meyve yetiştiriciliği, hayvancılık ve zeytin gibi diğer önemli kaynaklardan yararlanarak sürdürdükleri bilinmektedir. Yangınlarda evleri tahliye etmek

Heuvelman ve Peters (2009) göre, bir afet farkındalığı söz konusu olduğunda, medya büyük bir rol oynamaktadır ve özellikle politikacılar, ünlüler ve fenomenler afet bölgesine ulaştırılması için gereğinden fazla yardım çağrısında bulunabilirler. Afetlerde bağış kampanyasının düzenlenmesi, insani yardımın talep edilmesi, toplanması, önceliklendirilmesi ve dağıtılması çok önemli bir rol oynamasına rağmen bu çalışmaların yapılan araştırmalarda yönetsel olarak etkili bir şekilde gerçekleştirilmediği görülmüştür (Chen, 2021; Penta, Wachtendorf ve Nelan, 2020). Afet bölgelerinde AFAD ve Kızılay tarafından yardım toplama ve lojistik merkezlerinin kurulduğu bilinmektedir. Ancak katılımcı cevaplarına göre gelen yardımların bazılarının bu merkezlere hiç ulaşmadığı bazılarının ise bu merkezlerde güvenilir bir şekilde dağıtılamadığı bir sorun olarak görülmektedir. Önsüz ve Atalay'a (2015) göre basit ve anlaşılır şekilde özetlemek gerekirse afet lojistiğinin düzgün bir şekilde yapılabilmesi için doğru malzemeyi; doğru kişiye, doğru miktarda, doğru nitelikte, doğru zamanda, doğru yerde ulaştırabilmek gerekir.

Tahliye gönülsüzlük sebepleri incelendiğinde mekânsal bağlılığın yüksek oranda etkili olduğu görülmüştür. McLennan vd. (2013) tarafından Avusturya orman yangınları sonrasında yapılan bir çalışmada benzer olarak tahliye direnenlerin kalanlara oranla evlerine ve çevrelerine daha fazla duygusal bağlılığa sahip oldukları, komşularıyla daha güçlü bağ kurdukları görülmüştür. Katılımcılar, tahliye konusunda halka yeterli ve doğru bilgiyi verme konusunda bazen yeterli vaktin olmadığını beyan etmişlerdir. McCaffrey vd. (2018) tarafından ABD'de orman yangını olmuş üç ayrı bölgede yapılan ankete göre kişilerin tahliye konusunda emir düzeyinde bir telkin almadıkları durumlarda bekleyip görme ve kalıp savunma davranışları %91 oranında artmaktadır.

Toledo vd. (2018) yaptıkları çalışmada bireyin tahliye kararını vermesinde dört önemli faktör grubunun olduğunu belirtmiştir. Bunlar sosyo-demografik özellikler, hane hakkında yaşayan kişilerin durumu, risk düzeyi/talimatlar ve diğer bireysel özellikler (ekonomi, geçmiş deneyim, tahliye planı vs.) dir. Stopher, Rose ve Alsnih (2004) ise bu faktörlere ek olarak yangın konusundaki bilgi düzeyi ve tehditleri algılama kapasitesini ekler. Kuligowski (2021) göre ise hanede yaşayan çocuk, engelli ve bakıma muhtaç kişilerin varlığı tahliye davranışlarını etkilemektedir. Bunların yanı sıra evlerin yapı olarak yeni/dayanıklı oluşu, ekonomik olarak hane halkına yaşatacağı kayıp ve geçmişte yaşanan afet deneyimleri kişileri bireysel olarak bekle ve gör davranışına sürükleyebilmektedir (McLennan vd., 2013). Tüm bu çalışmalar, katılımcıların araştırma kapsamında verdiği cevapları doğrulayıcı niteliktedir. Genel anlamda katılımcı cevaplarına göre değerlendirildiğinde 2021 Akdeniz orman yangınlarında yaşları ileri düzeyde olanların, ekonomik olarak kaygı içerisinde olanların ve travmatik geçmiş tahliye deneyimi olanların diğer kişilere göre tahliye gönülsüzlükleri ve mekânsal bağlılıkları daha fazladır.

Katılımcıların verdikleri cevaplarda tahliye gönülsüzlüğün diğer bir önemli çıktısı ise; tahliye etmemenin resmi kurumlar tarafından dikkate alınacağı düşüncesi ve söndürme için daha fazla yardım getirileceğidir. Stopher vd. (2004) göre bu düşüncenin temelleri ikamet adresinde uzun süre kalmayla paralel olarak ilişkilendirilebilir. Çünkü bir bölgede uzun süreli ikamet edenlerin, kısa süreli ikamet edenlere göre tahliye olasılığı daha düşüktür. Başka bir açıdan değerlendirildiğinde ise, bu davranışa etki eden faktörlerin travmatik geçmiş tahliye deneyimleri ve sosyal medya etkisi olabileceği ileri sürülmüştür (Chen, 2021). Ayrıca tahliyeler; potansiyel olarak çok sayıda insanın hızla evlerinden çıkıp daha güvenli alanlara taşınmasını ve ardından geçici yiyecek ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını içerir (Mozumder vd., 2008). Özellikle ileri yaşlardaki afet deneyimi yaşamış kişiler ve geçim kaynağı yangının meydana geldiği bölgelerde olan insanlar bu imkanlara erişemeyeceği kaygısı ile tahliye direnç gösterebilmektedirler.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerçekleştirilen bu araştırmada 2021 Akdeniz orman yangınlarında görev alan arama kurtarma gönüllülerinin deneyimleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıları gönüllü faaliyetlere katılma motive eden başlıca faktörler tespit edilmiştir. Gönüllülerin orman yangınlarına müdahalede başlıca faaliyet alanının tahliye faaliyetleri olduğu saptanmış ve tahliye faaliyetlerinde yaşadıkları deneyimler ortaya çıkarılmıştır. Bu deneyimlerin anlaşılmasının müdahale süreçlerine yönelik karar alıcıların ve müdahale personellerinin gelecek yangınlarda karşı karşıya kalabilecekleri durumların anlaşılması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada ortaya çıkarılan tahliyeyi zorlaştıran faktörler ve bu faktörlerle mücadele teknikleri üzerine daha fazla araştırma gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Chen, Y. (2021). Relief goods distribution problem: Considering donation strategies, fairness, and interventions. *Progress in Disaster Science*, 12, 100198. doi:10.1016/j.pdisas.2021.100198

Hammarberg, K., Kirkman, M., & Lacey, S. de. (2016). Qualitative research methods: when to use them and how to judge them. *Human Reproduction*, 31(3), 498–501. doi:10.1093/humrep/dev334

Işık, O., Aydınlioglu, H. M., Koc, S., Gundogdu, O., Korkmaz, G. ve Ay, A. (2013). Disaster Management and Disaster Oriented Health Services. *The Medical Journal of Okmeydani Training and Research Hospital*, 28(Supplement 2), 82–123. doi:10.5222/otd.sup2.2012.082

Jung, D. Y., & Ha, K. M. (2021). A comparison of the role of voluntary organizations in disaster management. *Sustainability (Switzerland)*, 13(4), 1–15. doi:10.3390/su13041669

Kuligowski, E. (2021). Evacuation Decision-Making And Behavior in Wildfires: Past Research, Current Challenges and A Future Research Agenda. *Fire Safety Journal*, 120(February 2020), 103129. doi:10.1016/j.firesaf.2020.103129

Kuligowski, E. (2021). Evacuation decision-making and behavior in wildfires: Past research, current challenges and a future research agenda. *Fire Safety Journal*, 120(February 2020), 103129. doi:10.1016/j.firesaf.2020.103129

Lindell, M. K. ve Perry, R. W. (2012). The Protective Action Decision Model: Theoretical Modifications and Additional Evidence. *Risk Analysis*, 32(4), 616–632. doi:10.1111/j.1539-6924.2011.01647.x

Liu, Y., Stanturf, J., & Goodrick, S. (2010). Trends in global wildfire potential in a changing climate. *Forest Ecology and Management*, 259(4), 685–697. doi:10.1016/j.foreco.2009.09.002

Mack, N., Cynthia Woodson, Macqueen, K. M., Guest, G., & Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods*. Family Health International.

McCaffrey, S. M. ve Rhodes, A. (2009). Public response to wildfire: Is the Australian “stay and defend or leave early” approach an option for wildfire management in the United States? *Journal of Forestry*, 107(1), 9–15.

McCaffrey, S., Wilson, R., & Konar, A. (2018). Should I Stay or Should I Go Now? Or Should I Wait and See? Influences on Wildfire Evacuation Decisions. *Risk Analysis*, 38(7), 1390–1404. doi:10.1111/risa.12944

McGee, T. K., Nation, M. O., & Christianson, A. C. (2019). Residents’ wildfire evacuation actions in Mishkeegogamang Ojibway Nation, Ontario, Canada. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 33(July 2018), 266–274. doi:10.1016/j.ijdrr.2018.10.012

McLennan, J., Elliott, G., Omodei, M. ve Whittaker, J. (2013). Household safety-related decisions, plans, actions and outcomes during the 7 February 2009 Victorian (Australia) wildfires. *Fire Safety Journal*, 61, 175–184. doi:10.1016/j.firesaf.2013.09.003

McLennan, J., Elliott, G., Omodei, M., & Whittaker, J. (2013). Household safety-related decisions, plans, actions and outcomes during the 7 February 2009 Victorian (Australia) wildfires. *Fire Safety Journal*, 61, 175–184. doi:10.1016/j.firesaf.2013.09.003

McLennan, Jim, Paton, D. ve Wright, L. (2015). At-risk householders' responses to potential and actual bushfire threat: An analysis of findings from seven Australian post-bushfire interview studies 2009-2014. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 12, 319–327. doi:10.1016/j.ijdr.2015.02.007

McLennan, Jim, Ryan, B., Bearman, C., & Toh, K. (2019). Should We Leave Now? Behavioral Factors in Evacuation Under Wildfire Threat. *Fire Technology*, 55(2), 487–516. doi:10.1007/s10694-018-0753-8

McNamee, M., Meacham, B., van Hees, P., Bisby, L., Chow, W. K., Coppalle, A., ... Weckman, B. (2019). IAFSS agenda 2030 for a fire safe world. *Fire Safety Journal*, 110. doi:10.1016/j.firesaf.2019.102889

Mol, T. (1993). Orman Yangınları. *İstanbul Üniversitesi Orman Dergisi*, 43(3-4), 68-78.

Moritz, M. A., Batllori, E., Bradstock, R. A., Gill, A. M., Handmer, J., Hessburg, P. F., ... Syphard, A. D. (2014). Learning to coexist with wildfire. *Nature*, 515(7525), 58–66. doi:10.1038/nature13946

Mozumder, P., Raheem, N., Talberth, J., & Berrens, R. P. (2008). Investigating intended evacuation from wildfires in the wildland-urban interface: Application of a bivariate probit model. *Forest Policy and Economics*, 10(6), 415–423. doi:10.1016/j.forpol.2008.02.002

Mutch, R. W., Rogers, M. J., Stephens, S. L., & Gill, A. M. (2011). Protecting Lives and Property in the Wildland-Urban Interface: Communities in Montana and Southern California Adopt Australian Paradigm. *Fire Technology*, 47(2), 357–377. doi:10.1007/s10694-010-0171-z

Oosterhof, L., Heuvelman, A., & Peters, O. (2009). Donation to disaster relief campaigns: Underlying social cognitive factors exposed. *Evaluation and Program Planning*, 32(2), 148–157. doi:10.1016/j.evalprogplan.2008.10.006

Önsüz, M., & Atalay, B. (2015). Afet lojistiği. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 37(3), 1-6.

Penta, S., Wachtendorf, T., & Nelan, M. M. (2020). Disaster Relief as Social Action: A Weberian Look at Postdisaster Donation Behavior. *Sociological Forum*, 35(1), 145–166. doi:10.1111/sof.12571

Public Safety Canada. (2017). An Emergency Management Framework for Canada, (May), 26. Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal Afetler ve Türkiye (Genişletil.)*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Roth, S. (2015). Aid work as edgework-Voluntary risk-taking and security in humanitarian assistance, development and human rights work. *Journal of Risk Research*, 18(2), 139–155. doi:10.1080/13669877.2013.875934

Scharbach, J., & Waldram, J. B. (2016). Asking for a disaster: Being “at risk” in the emergency evacuation of a northern canadian aboriginal community. *Human Organization*, 75(1), 59–70. doi:10.17730/0018-7259-75.1.59

Shaluf, I. M. (2007). Disaster types. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 16(5), 704–717. doi:10.1108/09653560710837019

Stopher, P., Rose, J., & Alsnih, R. (2004). Dynamic Travel Demand for Emergency Evacuation: The Case of Bush fires, 15.

Taylor, M. A. P., & Freeman, S. K. (2010). A review of planning and operational models used for emergency evacuation situations in Australia. First International Conference on Evacuation Modeling and Management, 3, 3–14. doi:10.1016/j.proeng.2010.07.003

Tierney, K. (2009). Disaster response: Research findings and their implications for resilience measures (Vol. 6). Oak Ridge, TN: CARRI research report.

Toledo, T., Marom, I., Grimberg, E., & Bekhor, S. (2018). Analysis of evacuation behavior in a wildfire event. International Journal of Disaster Risk Reduction, 31(March), 1366–1373. doi:10.1016/j.ijdr.2018.03.033

Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups. International journal for quality in health care, 19(6), 349-357.

Twigg, J. (2015). Disaster Risk Reduction- Good Practice Review 9. Humanitarian Policy Network, 1–382. <http://odihpn.org/wp-content/uploads/2011/06/GPR-9-web-string-1.pdf> adresinden erişildi.

United Nations [UN]. (2020). Global Forest Resources Assessment 2020. Global Forest Resources Assessment 2020. doi:10.4060/ca8753en

United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR]. (2022). United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology.

URL 1. Orman Genel Müdürlüğü [OGM], İllere göre orman yangınlarının dağılımı, 2021. Erişim adresi: <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane/resmi-istatistikler> (Son Erişim: 19.02.2023).

URL 2. United Nations Office for Disaster Risk Reduction Terminology. Erişim Adresi: <https://www.undrr.org/terminology> (Son Erişim: 19.02.2023)

URL 3. International Federation of Red Cross [IFRC]. (2023). What is a disaster? Erişim Adresi: <https://www.ifrc.org/our-work/disasters-climate-and-cris>